

УДК 811.111+159

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2024.1.10>**Катерина МУЛИК**

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри західних і східних мов та методики їх навчання, Державний заклад «Південноукраїнський національний університет ім. К.Д. Ушинського», m.katrin81@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6403-3360

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало викликом для всіх сфер діяльності – не винятком стала і соціальна сфера, яка опікується вразливими, мало захищеними та незахищеними категоріями населення. Вирішення проблеми підвищення якості підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, що зумовлює нову парадигму професійної підготовки соціальних працівників, визначає його як центральний суб'єкт професійної діяльності в соціальній сфері, висуває вимоги до його кваліфікації. За таких сьогоденних вимог до соціальних працівників – знання англійської мови є невід'ємним складником їхньої професійної компетенції.

Мета статті – проаналізувати сучасні наукові дослідження та систематизувати основні напрями вивчення проблеми фахової підготовки майбутніх соціальних працівників. З'ясувати феноменологію дослідження, визначити сутність понятійного апарату, яким будемо послуговуватись у подальшому в рамках вивчення проблеми інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Методологія статті полягає у комплексному аналізі та системному підході до вивчення провідного наукового доводу пов'язаного з фаховою підготовкою майбутніх соціальних працівників.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні феноменології дослідження проблеми інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Висновки статті чітко окреслюють сутність понятійного апарату дослідження проблеми інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: фахова підготовка, соціальна робота, соціальний працівник, інтегроване навчання, професійно-спрямована англійська мова.

Kateryna MULYK. PHENOMENOLOGY OF INTEGRATED TEACHING OF PROFESSIONALLY-ORIENTED ENGLISH OF FUTURE SOCIAL WORKERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

The full-scale invasion of the Russian Federation became a challenge for all spheres of activity in Ukraine – the social sphere, which takes care of vulnerable, poorly protected and unprotected categories of the population, was no exception. Solving the problem of improving the quality of training of future specialists in the social sphere, which determines the new paradigm of professional training of social workers, defines it as the central subject of professional activity in the social sphere, puts forward requirements for its qualification. The current requirements for social workers, knowledge of the English language is an integral part of their professional competence.

The purpose of the article is to analyze modern scientific research and systematize the main directions of studying the problem of professional training of future social workers. To find out the phenomenology of the research, to determine the essence of the conceptual apparatus, which will be used in future as part of the study of the problem of integrated teaching of the professionally oriented English language of future social workers in the process of professional training.

The methodology of the article consists of a comprehensive analysis and a systematic approach to the study of the leading scientific experience related to the professional training of future social workers.

The scientific novelty of the research lies in the definition of phenomenology of the problem of integrated teaching of professionally oriented English language of future social workers in higher educational institutions.

The conclusions of the article clearly outline the essence of the conceptual apparatus of the problem of integrated teaching of the professionally oriented English language of future social workers in the process of professional training.

Key words: professional training, social work, social worker, integrated education, professionally oriented English language.

Постановка проблеми. В умовах військової агресії з боку Росії на тлі загострення попередніх та актуалізації нових соціальних проблем, появою численних соціальних груп, які опинились у складній життєвій ситуації та потребують допомоги, надзвичайної актуальності в Україні набуває соціальна

робота як особливий напрям професійної діяльності. Вочевидь здійснення соціальної роботи в Україні стикається з певними проблемами, вивчення та своєчасне вирішення яких є важливим науковопрактичним завданням. За таких сьогоденних вимог до соціальних працівників – знання англійської

мови є невід'ємним складником їхньої професійної компетенції. Сучасні фахівці соціальної сфери повинні не тільки вміти читати і перекладати спеціальну англійську літературу, а й здійснювати професійну і міжособистісну іншомовну комунікацію з представниками міжнародних гуманітарних та волонтерських організацій. Знання англійської мови уможливорює майбутнім фахівцям ознайомлення з досягненнями світової науки і практики; використання здобутої інформації у професійній діяльності, дає можливість особистісно брати участь у міжнародних проєктах та конференціях, здійснювати наукові дослідження, публікувати наукові статті у зарубіжних журналах, працювати у зарубіжних фірмах, благодійних фондах та організаціях тощо. Попит на таких спеціалістів, які володіють професійно-спрямованою англійською мовою, зростає і набуває особливої актуальності в сучасних умовах. Отже, постає нагальна потреба вирішення питання інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти, яке дотепер не було предметом спеціального дослідження.

Аналіз останніх публікацій дозволив узагальнити основні напрями досліджень фахової підготовки соціальних працівників в Україні:

Особливості професійної підготовки соціального педагога для роботи з певною категорією клієнтів (А. Лютої, Ю. Мацкевич, Л. Міщик, О. Платонова, В. Приходько, Л. Пундик, С. Харченко, Л. Яковлева та інші).

Базові положення щодо змісту професійної підготовки соціального педагога (О. Безпалько, І. Богданова, Р. Вайнола, І. Зверева, А. Капська, І. Мигович, Т. Семигіна).

Система підготовки студентів до професійної діяльності у соціальній сфері (В. Бочарова, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик).

Фахова підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти (О. Карпенко, В. Поліщук, С. Харченко, З. Фалинська).

Порівняльні дослідження практичної підготовки соціальних працівників в Сполучених Штатах Америки та Західній Європі (К. Аверіна, Т. Алексеєнко, О. Віноградова, І. Кулик, О. Повідайчик, О. Протас).

Педагогічний, психологічний та управлінський аспекти професійної підготовки соціального педагога (Л. Міщик, І. Ковчина, І. Мельнічук).

Мета статті полягає передусім у визначенні феноменології, сутності понятійного апа-

рату, яким будемо послуговуватись у подальшому дослідженні, як-от: «соціальна робота», «соціальний працівник».

Виклад основного матеріалу дослідження. Феномен «соціальна робота» тлумачиться у трьох напрямках:

– Соціальна робота як наука – вид діяльності, функція якої полягає у виробленні теоретичної систематизації знань про соціальну сферу [7]. Предметом соціальної роботи як самостійної соціальної науки є закономірності сприяння становленню і реалізації життєвих сил індивідуальної і соціальної суб'єктності людини, а також удосконалювання механізмів спряженості життєвих сил і засобів забезпечення їхньої реалізації [2, с. 6]. Іншими словами, це вища форма організації наукового знання про найістотніші зв'язки і відносини, що виникають під впливом діяльності агентів (суб'єктів) соціальної роботи [6].

– Соціальна робота як вид діяльності – вид професійної діяльності, заснованої на предметно-інтегрованих, міждисциплінарних прийомах формування, підтримки, реабілітації стійкої соціальної інтеграції або реінтеграції окремої особистості і груп; комплексна соціальна технологія здійснення соціального захисту населення, соціального управління, соціальної політики стосовно соціально уразливих груп населення [2, с. 6]; професійна діяльність, що має на меті сприяння людям, соціальним групам у подоланні особистісних і соціальних труднощів за допомогою підтримки, захисту, корекції та реабілітації [12]; професійна діяльність у процесі надання кваліфікованої допомоги надавачам соціальних послуг; механізм реалізації державної соціальної політики; галузь наукових знань із системою методологічних характеристик та категоріальних понять [7, с. 27]; професійна діяльність, спрямована на підтримання і надання кваліфікованої допомоги будь-якій людині, групі людей, громаді, що розширює або відновлює їхню здатність до соціального функціонування, сприяє реалізації громадянських прав, запобігає соціальному виключенню [3].

– Соціальна робота як освітня дисципліна – вид діяльності, мета якої дати цілісне уявлення про зміст соціальної роботи, її основних напрямів, інструментаріїв, технологій і організації, навчити методів цієї роботи [12]; система теоретичних знань і заснована на них практика, яка має на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом наснаження і підтримки найменш захищених верств суспільства та протидії чинникам соціального виключення [8].

Проблему соціальної роботи як професійної діяльності в Україні розглядали такі вчені, як: І. Богданова, А. Капська, М. Лукашевич, І. Мигович, В. Поліщук, Т. Семигіна, В. Сидоров, О. Карпенко, Л. Березовська, С. Харченко, З. Фалинська та ін.

Аналіз історичного вектору соціальної роботи дозволив виокремити певні етапи її розвитку. Опишемо їх:

Перший – початковий етап, який тривав із найдавніших часів аж до XVII століття, пов'язаний з осмисленням практики виховання і формуванням соціально-педагогічної думки. На цьому етапі відбувалося становлення виховання як соціального явища, його перетворення зі стихійної дії в усвідомлену діяльність, народжувалися різні теорії виховання.

Другий етап – XVII–XIX ст. – характеризувався розвитком провідних ідей і наукових концепцій соціальної роботи, становленням соціальної педагогіки як науки. На початку XX ст. розпочався третій етап – етап активного розвитку соціальної педагогіки як самостійної науки. Цей процес пов'язаний з іменами німецьких учених Адольфа Дістервега, Пауля Наторпа та ін.

XIX – початок XX століть – етап становлення і розвитку соціальної роботи в Німеччині, якому сприяла індустріалізація країни і, як результат, усе більше споживачів почало користуватися соціальним забезпеченням. Усвідомлення того, що для соціальної роботи потрібні свої кадри, привело до відкриття соціальних шкіл. У 1905 р. з'явилася перша християнська соціальна жіноча школа, а в 1920 р. було введено державне регулювання підготовки кадрів соціальних працівників. Означений законодавчий акт став підґрунтям подальшого розвитку всієї системи освіти і підготовки фахівців соціальної сфери у Німеччині та в Західній Європі.

У сучасних Європейських країнах соціальна робота здійснюється в різних професійних сферах. Всі програми соціального розвитку і соціальна політика загалом обов'язково враховують думки і результати діяльності фахівців із соціальної роботи, жодне рішення на місцевому або законодавчому рівнях не ухвалюється без експертної оцінки соціальних результатів [1]. У Німеччині соціальна робота здійснюється у сфері соціального забезпечення допомоги молоді, соціальної допомоги та охорони здоров'я. У Франції, соціальна робота представлена у сфері спеціальної освіти, соціально-культурній сфері, соціальної підтримки дітей і підлітків. Соціальна робота забезпечує необхідні ресурси,

допомагає людям змінити свою поведінку і погляди, і вирішує проблеми, пов'язані як з економічними, так і з загальнолюдськими труднощами.

Особливу роль у розвитку теорії соціальної роботи відіграли дослідження зарубіжних учених, як-то Т. Моррісона, М. Беркера, Дж. Фішера, Б. Андерсона, С. Шардлоу, Ф. Дей, К. Роджерса, А. Маслоу тощо.

Зауважимо, що під час війни професійна соціальна робота розширює напрями, методи і форми роботи, які, з одного боку, ґрунтуються на багаторічному досвіді, в тому числі міжнародному, з іншого – формується феномен «української соціальної роботи» на засадах морального обов'язку, взаємопідтримки, відданості кожного громадянина в поєднанні з професійною діяльністю фахівців соціальної роботи. Визначено, що соціальна робота в громаді під час війни здійснюється на чотирьох рівнях: соціальна робота на рівні органів місцевого самоврядування; соціальна робота на рівні територіальної громади; соціальна робота на рівні закладів соціальної сфери; соціальна робота на рівні жителів громад.

Слід додати, що однією з найпріоритетніших сфер соціальної роботи в суспільстві під час війни є політика соціального захисту, яка завжди відігравала визначальну роль не лише у суспільному розвитку, але й розвитку держави загалом. І навіть в умовах війни означена сфера наділена особливим значенням, оскільки значної уваги з боку держави вимагають вразливі суспільні групи. Водночас від ефективності політики соціального захисту залежить не тільки усталеність та збалансованість суспільного розвитку, але й рівень національної безпеки [4].

Соціальний захист – система суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо). З макроекономічного погляду соціальне забезпечення – це система управління соціальними ризиками задля компенсації шкоди, зниження або запобігання їхніх дій на процес розширеного відтворення населення. Як соціально-економічна категорія соціальне забезпечення є відносинами щодо перерозподілу національного доходу для забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків [9, с. 7].

Отже, узагальнивши аналіз підходів учених до визначення поняття «соціальна робота»,

визначаємо її як професійну діяльність, спрямовану на надання допомоги окремим людям або соціальним групам у подоланні особистісних і соціальних труднощів засобами підтримки, захисту, корекції та реабілітації.

За словниковими джерелами соціальний працівник – людина, яка за результатами своїх посадових і професійних обов'язків надає всі (або окремі) види соціальної допомоги в подоланні людиною, сім'єю чи групою людей проблем, які у них виникли [11]; особа або група осіб, які покликані допомогти людям розібратися в соціальних змінах, сприяти тим, хто намагається адаптуватися до цих змін і відповідним чином змінити себе, в тому числі і за допомогою освіти [10].

Визнання професії соціального працівника і здобуття нею відповідного статусу зайняло не одне десятиріччя. Першими представниками професії «соціальний працівник» стали здебільшого педагоги, тому логічно, що професійна підготовка соціальних працівників відбувалася в Україні в педагогічних закладах освіти. Зазначимо, що у професійній діяльності викладача і соціального працівника є багато спільного. Передовсім об'єктом їхньої діяльності є людина: їхня діяльність спрямована на його розвиток і соціальне становлення. Відзначимо і той факт, що у своїй професійній діяльності соціальний працівник і викладач перебувають у постійній взаємодії. Натомість ці професії не є ідентичними, професійна діяльність фахівців має низку істотних відмінностей, що складають їх специфіку. Викладач здійснює розвиток і виховання індивіда засобами передання знань і соціокультурного досвіду, накопиченого суспільством. Соціальний працівник акцентує на соціалізації людини, її успішній інтеграції в суспільство. Різні і сфери діяльності цих професій. Викладач уже в процесі професійної підготовки зорієнтований на роботу в установі певного типу (освітнього закладу). Соціальний працівник може здійснювати свою діяльність у різних установах (дитячі будинки, школи, центри соціальної підтримки тощо). За О. Карпенко,

соціальні працівники є «провідниками багатопрофільної системи соціальної допомоги населенню... покликаної формувати «гуманістичні, морально-здорові відносини» між людьми [5, с. 95].

На нашу думку, соціальний працівник – це фахівець, професійна діяльність якого спрямована на надання соціальних послуг, соціальної реабілітації та адаптації громадян, які перебувають у важкій життєвій ситуації, та може бути реалізована в системі державних (муніципальних) послуг у різних сферах праці: державний сектор (державна служба зайнятості, державні медичні та соціальні послуги, міграційні служби, послуги у справах цивільної оборони, надзвичайних ситуацій і ліквідації наслідків стихійних лих, силових структур); кримінально виконавчої системи; системи охорони здоров'я; установ культури; системи освіти; пенсійні фонди, система соціальних служб, системи соціального страхування, системи соціального захисту тощо.

Висновки. В процесі виконання дослідження, що лягло в основу статті, було здійснено аналіз наукових публікацій з питання фахової підготовки майбутніх соціальних працівників, визначено стан досліджуваної проблеми у провідних наукових працях психолого-педагогічної галузі. Здійснено ґрунтовний аналіз основних напрямів досліджень фахової підготовки майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки. В результаті проведеної роботи визначено сутність понятійного апарату, яким будемо послуговуватись у подальшому вивченні проблеми інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки, як-от: «соціальна робота», «соціальний працівник».

Перспектива подальшого дослідження полягає у продовженні з'ясування феноменології дослідження інтегрованого навчання професійно-спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Література:

1. Viktoriia KORNESHCHUK, Yuliia KOLODIICHUK Professional Training of Future Social Workers and Its Efficiency. Revista Românească pentru Educație Multidimensională. 2019, Volume 11, Issue 4, pages: 100–112. doi:10.18662/rtem/160 (WOS).
2. Бех В.П. Соціальна робота і формування громадянського суспільства: [монографія]. В.П. Бех, М. П. Лукашевич, М.В. Туленков; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 599 с.
3. Бондаренко Н.Б., Грига І.М., Кабаченко Н.В. Соціальна робота: В 3 ч. Київ. Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. Ч. 1: Основи соціальної роботи.

4. Грень Т.Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах сучасної війни. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 33 (72) № 6, 2022. С. 80–84.
5. Карпенко О.Г. Професійні функції соціального працівника як складова професійної компетентності. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2007. Вип. 20. С. 27–34.
6. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: (теорія і практика): підручник для ВНЗ. Київ: Каравела, 2011. 368 с.
7. Мигович І.І. До питання про зміст професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні і за рубежом. Ужгород. 2003. С. 227–230.
8. Полтавець В. Соціальна робота в Україні: перші кроки. Київ, «КМ Асасіетіа». 2021. 233 с.
9. Стащук О.В., Гергола С.В., Комар-Стаховська К.П. Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, що присвячена 25-ій річниці з дня заснування Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, 25 листопада 2022 р. Одеса, 2022. С. 6–8.
10. Фалинська З.З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2006. 284 с.
11. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців сфери соціальної роботи (до курсів) / уклад.: Г.В. Коваль, Е.І.Костишин, Г.П. Васянович, В.В. Грицанюк, О.М. Міщенко, В.М. Логвиненко, Савостікова К.І.; за ред. Г.В.Коваль. Львів: ЛДУ БЖД, 2021. 208 с.
12. Словник-довідник соціального працівника. За ред. Кизименко Л.Д., Бедна Л.М. Міні – глосарій. Львів, ДЦ МОУ, 2000. 80 с.